

Hartacılık bakımından sanat şaheserlerimizi tanıyalım

Yazan : Harta Yüzbaşı
Cevat Pürten

Bundan bir kaç sene evvel Trakya'ya vazife ile gönderildiğim zaman, bu fırsattan istifade ile münasip bir zamanda güzel Edirnemizi ziyaret imkânını bulabilmişdim.

Türkün kanile yağurulmuş bu şehre yaklaşırken, bir azamet manzumesi halinde ta uzaklardan gördüğüm Selimiye camisini gezmek ve Türk mimarisinin göğüs kabartıcı bu yüksek eserini yakından tetkik etmek arzusile sabırsızlanıyordum.

Benim bu ziyaretimden bir kaç sene evvel büyük Atamız Edirnemizde şeref verdiği sıralarda, mazinin bu kıymetli yadigârını da ziyaret etmişlerdi. O senelerde Trakya'da şiddetli bir fırtına yüzünden, belli başlı abidelerimiz meyanında Selimiye minarelerinin de hasara uğradığını görünce müteessir olmuşlar ve teessürlerini şu sözlerle : "Bu kıymetli eserin tamiri için ne sarf edilse ve ne feda edilse azdır.", ifade ederek derhal tamiri hususunu emir buyurmuşlardı. Bunun üzerine hemen hasaratın 75 bin lira tutan keşfi yapılmış ve tamirata başlanarak, kısa bir zamanda ve esaslı bir şekilde bu kıymetli eser, ihmal ve harabiden kurtarılmıştır.

Büyük Atamızın, her kıymeti derin ve kudretli bir kavrayışla gören ve yakalayan nazar ve zekâları, bu âbidenin taşı-

dığı çok yüksek kıymet ve manayide şu veciz ve isabetli sözlerle ifade etmiştir: “Varmıdır bir harsı bu kadar kuvvetli duyuran bir eser.”,

Ortaya koyduğu baha biçilmez sanat eserleri karşısında hayranlık duyacak kadar bedii zevki yüksek olan bu eserin mimarı Koca Sinan da, kurduğu bu muazzam sanat abidesi karşısında duyduğu heyecan ve takdir hislerini şu sözlerle ifade etmişti: “Bu binayi dünyanın en büyük camisi olarak yaptım. Sanırlarki Ayasofyadan büyük bir cami yer yüzünde yoktur. Halbuki Selimiye kubbesi Ayasofyadan dört kadem daha yüksek ve altı kadem daha geniştir. Artık kıyamete kadar bu caminin bir eşi ne yapılacak ve nede parası bulunup yapdıracak bir hükümdar gelmiyecektir.” demekle hakikatten uzaklaşmamış bulunmaktadır.

378 sene evvel yapıldığını isbat eden Selimiyenin harim kapusu üstünde taş üzerine hakkedilmiş olan: Fazlullah 976 da caminin inşa edilmeğe başlanıldığını ve: Fazlı yezdan 982 de yani altı senede inşasının hitam bulduğunu bildiren hicret tarihi görülmektedir.

Selimiye, Kıbrıs adasındaki (Mağosa) kalesinin zaptından elde edilmiş olan ganimetten 27.760 kese kırmızı altun akçe ile yapıldığını tarihi medlüllerinden anlıyoruz.

Selimiye’yi iki avlu üzerinde inşa edilmiş olarak görürüz. Bunlardan biri “Harim,, denilen revaklı iç avlusu, cami kısmının dış yan koridorlarile beraber bir sırada ve bitişik olarak imtidad eder. Bu harimin (60, metre yüzü ve (45) metre derinliği olup, cami kısmında aynı büyüklükte olarak yani: caminin içden içe ölçüsü (41.50 × 45.10) metre olup, mibraba doğru bu mesafe biraz kısalmaktadır. Caminin iç orta zemin-den büyük kubbe kilid taşına kadar olan yükseklik mesafesi

44 metre olup, Sinanın iftihar duymakta ne kadar haklı bulunduğunu isbat etmektedir.

Bu kısım on iki muntazam köşeden müteşekkil ve yontma taşdan kenetli ve oluklu olarak yapılmış ve her dılı bir metre olarak 12 muntazam köşe yapan ve kemer kısmına kadar yüksekliği 22 metre olan bu mesnet pilpayeleri üzerinde (44) metre yükseklikte ve (31.70) metre kutrundaki muazzam kubbe oturtularak, ayrıca dört köşesilede mihrab kısmı üzerine küçük nısıf kubbeler inşa edilerek bu heybetli manzume vücade getirilmiştir.

Tezyini sanat bakımından burada en ziyade göze çarpan şey : yekpare mermerden yontularak motifi bir renkte vücade getirilmiş ve nazarı derhal üzerine çeken dantel ve oyalanın meharetle ve titiz ellerle işlendiği minberidir.

Son harplerle istilaların âciz ve kıskanç ellerile bozmak istedikleri bu şaheser minberin kafes şeklindeki yuvarlak ve orta motifine ait bazı kırılmış oyma parçalarının tamiri için hususi şekilde İtalyadan sanatkâr ustalar getirilerek aylarca çalıştırılıp uğraşdıkları halde bir türlü ve ona has olan eski güzelliğini bulduramamışlardır. Ufak bir tetkik, bu kifayetsizliği ve beceriksizliği derhal göze batırmaktadır.

Her tarafı bir ince sanat manzumesi olan bu, müzeler kadar dolu eserin yalnız minber ve hünkâr mahfelini süsleyen çok kıymetli çiniler, muhtelif şekil ve renkler üzerine yapılmış olduğundan, her vakit büyük bir zevkle temaşaya değer.

Selimiye camisinin ana bünyesini içindeki sekiz istinat pilpayesi temin ediyorki müstesna bir zeka eserini taşıyan bu kısım, ayrıca dört minare ile sım sıkı rapt ve tahkim edilmişmiş olan bu esas kısmı birbirine kenetlemiştir.

Koca Sinanın çok hoşuna giden ve kendi tabirile “ Dört canibinde icra kıldığı minareler „ hakikaten semaya ulaşmak

istediği alemleri kadar bir sanat alemi olan yüksek varlığının hakiki ve mücessem birer timsalidir. O kadarki bu dört minarenin boyları kalınlığı yapılış tarz ve biçimleri bakımından birbirinin aynıdır.

Cümle kapısının bulunduğu yüz duvarının köşelerine tesadüf eden iki minarenin içerisinde her şerefeye ayrı, ayrı üç yolu bulunan merdivenler vücade getirilmiştir. Minare kaide-leri üzerinde bulunan kapılar dış avluya bakıyor. Bu kapılardan girildiği zaman; sağdaki birinci merdiven, 250 basamakla üçüncü şerefeye çıktığı görülüyor. Soldaki birinci merdiven ise, 150 basamakla birinci şerefeye çıkıyor. Hemde ikinciye uğramadan, aynı zamanda tekrar üçüncüye çıkıyor. Ortada bulunan üçüncü merdiven ise birinci şerefeye uğramadan 100 basamakla ikinci şerefeye ve sonrada üçüncü şerefeye çıkar.

Minare yüksekliğine gelince: mahruti külâhın kaidesine kadar "mahruti kısım hariç,, (69.40) metredir. Kurşunla örtülü mahruti külâh (10) metre ve altın yaldızlı alemi ise (4) metredir. Tekmil minare yüksekliği (83.40) metredir. Minarelerin kuturları içten içe (3.73) metredir.

Caminin harimini teşkil eden iç avlusu etrafında müsavî mesafelerle sıralanmış kemerlerle 16 sütun üzerine oturtulmuş olup, üstleri iki fazlası 18 kubbe ile örtülmüştür. Bilhassa köşe satırları üzerinde işlenmiş tezyini şekiller fevkalâde bir sanat eseridir.

Buraya kadar arzettiğim bu yüksek eserin mimarî inşâ tarzından başka, bizi alâkadar edecek en büyük hususiyetini bilhassa hartacılık bakımından göz önüne koymak isterim.

Sanatinin bütün inceliklerine dahiyâne bilgisile tam ve etraflı bir vukufu olan Koca Sinan, bilhassa bu şaheseri inşâ etmeden evvel arazi vaziyetini ilk iş olarak göz önünde tutmağı unutmamıştır. Üzerine kuracağı bu muhteşem abideyi